

Gmina Krynice

Piękna z natury

„Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich: Europa inwestująca w obszary wiejskie”.
Instytucja Zarządzająca PROW 2014-2020 – Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi.

Zadanie pn. „Wydanie publikacji pn. Gmina Krynice – piękna z natury”, realizowane przez Koło Gospodyń Wiejskich Dzierążnia, współfinansowane ze środków Unii Europejskiej w ramach poddziałania 19.2 Wsparcie na wdrażanie operacji w ramach strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020.

Projekt dofinansowany za pośrednictwem Lokalnej Grupy Działania „Roztocze Tomaszowskie”.

Gmina Krynice

Piękna z natury

Szanowni Państwo!

Gmina Krynice położona na styku Roztocza Środkowego i Grzędy Sokalskiej, z najbardziej tajemniczym zbiornikiem wodnym Roztocza, zaprasza do swoich ciekawych zakątków, nie do końca odkrytej perełki wśród roztoczańskich wzgórz. Wieś Krynice wraz z dominującym w krajobrazie zalewem, doskonale widocznym z krajowej drogi nr 17, jest dobrze znana miłośnikom wędkarstwa. Można tu „zapolować” na karasie, okonie, szczupaki, a nawet sumy. Można też powiosłować własnym kajakiem lub łódką – zalew ma około 1,3 km długości. Gdy popatrzymy na rozległą, ciągnącą się po horyzont dolinę Kryniczanki, będziemy mogli sobie wyobrazić, jak ponad 500 lat temu rozlewały się tu wody jeziora giganta. O jego

znikających w tajemniczy sposób w pobliskiej górze wodach pisał w XV wieku Jan Długosz. W samych Krynicach warto zobaczyć modrzewiowy kościół z 1920 roku. W głównym ołtarzu znajduje się piękny XVII-wieczny obraz Matki Boskiej z Dzieciątkiem. Tuż za świątynią góruje cmentarz parafialny z neogotycką kapliczką ufundowaną przez ostatnich właścicieli Krynicy – Lipczyńskich. Na krótki spacer można wybrać się stąd do przyległego parku

z ruinami XIX-wiecznego dworku Lipczyńskich. Śladami dawnych posiadłości warto zawędrować do pobliskiej Dzierążni. Na wzniesieniu wśród pomnikowych lip położony jest eklektyczny pałac, przebudowany przez Jana Rudnickiego w 1880 roku (własność prywatna). Ładnie zagospodarowany park przywodzi na myśl dawną świetność posiadłości Debolich, u których ponoć bywał sam ks. Józef Poniatowski. W pobliżu znajduje się zabytkowy budynek dworski oraz kościół pw. Wniebowzięcia NMP i św. Mikołaja. Widoczna stamtąd nekropolia z kaplicą Makomaskich – dawną cerkwią unicką to świadectwo

przeszłości tej wsi. Z Dzierążni już tylko kilka kilometrów do Zwiartowa, jednej z najstarszych wsi w gminie. Ciekawie położony park dworski z odbudowywanym obecnie parterowym dworem Makomaskich oraz zabytkowy spichlerz przy dukcie do pałacu zachęcają do poznania tutejszej historii. Wspomniane zabytki architektury świeckiej i sakralnej to tylko część tego, co ma do zaoferowania gmina Krynice. Ogromnym atutem jest z pewnością sama natura. „Gmina Krynice – piękna z natury” – za tym hasłem kryją się zachwycające krajobrazy, tereny bogate w lasy, łąki i wąwozy, nieskażone środowisko. Ziemia krynicka to także aktywna społeczność, ludzie z pasją i artyści.

Niniejsza publikacja prezentuje gminę Krynice przez pryzmat 16 sołectw. Każda z miejscowości, choć z pozoru podobne, posiada wyjątkowe walory, opisane na kartach niniejszej publikacji. Tekst został urozmaicony fotografiami, zarówno aktualnymi, jak i historycznymi. Mam nadzieję, że z przyjemnością udadzą się Państwo we wspólną podróż po urokliwych zakątkach gminy Krynice.

Jacek Wiśniewski

wójt gminy Krynice

① Krzyż w Polanach przy lokalnym szlaku historycznym „Pamiętajmy”. ② Pasieki, sprzedaż miodu. ③ Figura maryjna z 1905 roku w Majdanie Krynickim. ④ Kościół modrzewiowy pw. św. Stanisława Biskupa z 1920 roku. ⑤ Zalew w Krynicach. Zaplecze rekreacyjne – pomosty spacerowe i do spławiania sprzętu wodnego, wiaty turystyczne, boisko do piłki plażowej, tablice przyrodnicze. ⑥ Rzeźba Strażnika Lasu w podworskim parku. ⑦ Kapliczka murowana z 1860 roku z rzeźbą św. Antoniego. ⑧ Wieża widokowa na Grzędzie Sokalskiej przy drodze lokalnej Majdan Sielec-Dzierżnina. ⑨ Drewniana zabudowa wiejska w Majdanie Sielecu. ⑩ Kapliczka drewniana św. Antoniego w Zwiartowie. ⑪ Spichlerz murowany z końca XIX wieku w Zwiartowie (własność prywatna). ⑫ Kościół barokowy (1769-1774) pw. Wniebowzięcia NMP w Dzierżni.	⑬ Pałac eklektyczny z ok. 1880 r. w Dzierżni (własność prywatna). ⑭ Kuźnia drewniana z 1937 roku w Budach Dzierżyńskich (własność prywatna). ⑮ Park Miniatur Kresowych (Archipelag Roztocze) w Budach. ⑯ Klinkiernia w Budach z 1910 roku (własność Archipelag Roztocze). ⑰ Oranżada – produkt lokalny, Wytwórnia Wód Gazowanych, Krynice 107. ⑱ Olejarnia Staropolska Na Roztoczu, Zadnoga 19. ⑲ Figura wotywna z 1907 roku w Romanówce. ⑳ Cmentarz wojenny Września 1939 roku w Antoniówce. ㉑ Ule artystyczne, Kolonia Partyzantów. ㉒ Obelisk poświęcony bohaterom Bitwy pod Zaborecznem z 1 lutego 1943 roku w Kolonii Partyzantów. ㉓ Miejsce cyklicznej Rekonstrukcji Bitwy pod Zaborecznem. Plac we wsi Zaboreczno. ㉔ Kamienny krzyż wotywny w Zaborecznem.

Mapa atrakcji turystycznych Gminy Krynice

NDNA

Granice gminy	Punkty wysokościowe, punkty widokowe	Parking
Droga krajowa nr 17	Parki podworskie, drzewa pomnikowe	Stacja paliw
Drogi powiatowe	Kościoły i kaplice	Restauracja / mała gastronomia
Drogi gminne (różnej nawierzchni)	Kapliczki i krzyże	Szkolne schronisko młodzieżowe
Szlak Partyzancki	Cmentarze, cmentarze wojenne	Siłownia plenerowa
Szlak Pamiętajmy	Fortalicja	Poczta
Południowo-Wschodni Szlak Archeologiczny	Dwory, młyny	Bankomat
Trasy rowerowe gminne i międzygminne	Pola bitwy, pomniki i miejsca pamięci narodowej	Rękodzielnictwo artystyczne
	Ośrodek zdrowia, apteka	Agroturystyka

Gmina Krynice dawniej

Magazyn solny (AZ)

Klinkiernia w Budach, 1926 r. (EBM)

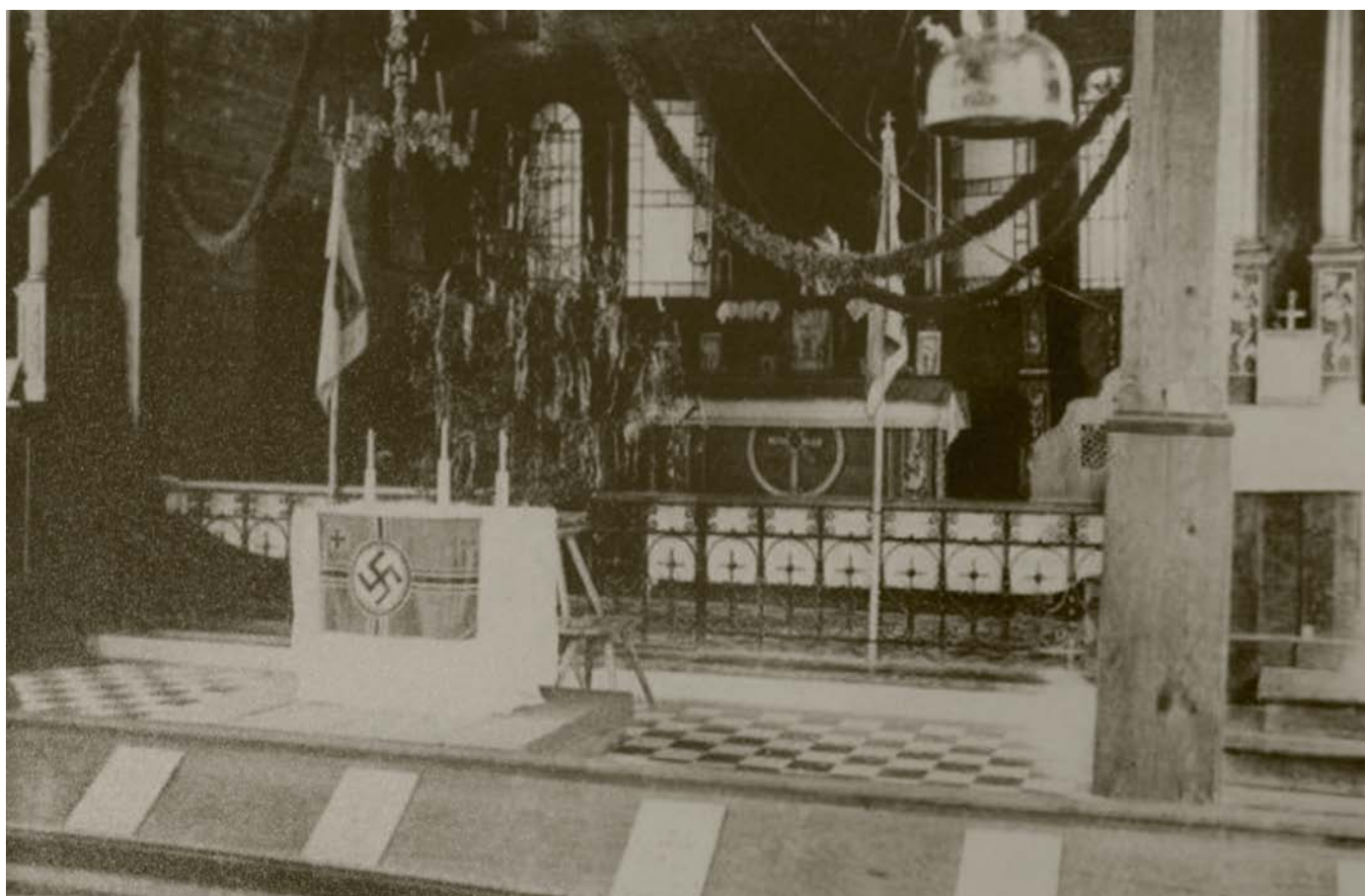
Pomnik Orła Białego w Krynicach, lata 30. XX w. (KS)

Dwór murowany z początku XIX w. w Krynicach (WUOZ DZ)

Budynek urzędu gminy w Krynicach w latach 60.

Wnętrze kościoła w Krynicach w czasie okupacji hitlerowskiej

Tracze ze Zwiartowa (FŁ, MZ)

*Jednostka OSP w Krynicach,
lata 50. XX w. (AK)*

*Gospodarstwo we wsi Dąbrowa,
lata 50. XX w. (AK)*

*Dwór w Krynicach – widok od frontu,
1956 r. (WUOZ DZ)*

*Studnia folwarczna w Krynicach,
1957 r. (MK, WUOZ DZ)*

Uroczystość I Komunii Świętej w Krynicach, lata 60. XX w. (MS)

*Straż Pożarna w Zwiartowie,
lata 1938-1939 (OSP)*

Rodzina Czuwarów w drodze do kościoła, 1987 r. (AS)

Szkoła w Zwiartowie - dawny dwór, lata 60. XX w. (SP)

Grupa dzieci przy Szkole Podstawowej w Polanach, 1963 r. (AS)

Sianokosy w Polanach, rodzina Czuwarów, 1996 r. (AS)

Figura w Majdanie-Sielcu

Wstęp

Piękna z natury, bogata przeszłością ...

Za tym hasłem promującym Krynice kryją się autentycznie zachwycające krajobrazy naszej, nieco mniej znanej turystycznie, gminy. Położona na styku dwóch pofalowanych pagórkami i pociętych wąwozami regionów geograficznych – Roztocza Środkowego i Grzędy Sokalskiej, oferuje wiele możliwości spokojnego odkrywania przyrody i podziwiania interesujących zabytków. Charakterystyczną wizytówką samych Krynicy jest tajemnicze jezioro – obecnie zalew, który zachwyca przejezdnych o każdej porze roku i jest rajem dla spokojnego wędkarstwa. Wschodnia część gminy, położona na Grzędzie Sokalskiej, to usiana lessowymi wąwozami kraina z przydrożnymi świątkami i figurami. Z najwyższej położonej wsi – Antoniówki rozciąga się niesamowita panorama Roztocza, z widocznymi szczytami Wapielni i Długiego Goraja. Warto zaopatrzyć się w mapę turystyczną gminy Krynice, by dostępnymi szlakami rowerowymi odkrywać tutejsze ciekawe zakątki.

Krynice to jedna z mniejszych gmin powiatu tomaszowskiego. Tradycje administracji samorządowej sięgają 1867 roku, kiedy władze carskie ustanowiły tutaj pierwszy organ gminny. Do dziś zachował się w centrum Krynicy budynek, w którym mieścił się urząd. W skład gminy wchodzi dziś 16 sołectw: Antoniówka, Budy, Dąbrowa, Dzierążnia, Huta Dzierżyńska, Zwiartów Kolonia, Kolonia Partyzantów, Krynice, Majdan Krynicki, Majdan-Sielec, Polanówka, Polany, Romanówka, Zaboreczno, Zadznoża, Zwiartów. Zamieszkuje ją 3218 osób, w tym: 1612 kobiet i 1606 mężczyzn.

Każde z zaprezentowanych w albumie sołectw może poszczycić się interesującą przeszłością, bogatą kulturą ludową czy utalentowanymi mieszkańcami. Krajobrazowo i przyrodniczo ten mniej znany turystycznie zakątek Roztocza i Grzędy Sokalskiej może zaoferować wiele atrakcyjnych miejsc, tchnących wyjątkowym klimatem i różnorodnością widoków. Warto odwiedzić gminę Krynice, zachwycić się roztoczańskimi krajobrazami, pasiakami pól, drzewami na miedzach, śpiewem skowronka i radosnym klekotem bocianów. Warto poznać jej tradycje przy okazji wielu imprez kulturalnych promujących lokalne dziedzictwo. Warto zagłębić się w interesującą przeszłość, by dowiedzieć się o ważnych dla regionu wydarzeniach historycznych oraz ludziach, którzy tutaj żyli i działali.

Promocja gminy wraz z jej bogactwem kulturowym i historycznym zawiera się w wielu organizowanych wydarzeniach o zasięgu gminnym, regionalnym i ogólnopolskim, realizowanych corocznie na terenie gminy. Są to: Gminny Przegląd Jasełek i Grup Kolędniczych, obchody rocznicy i rekonstrukcja bitwy pod Zaborecznem, Święto Ryby i Tataraku, Przegląd Pieśni ku Czci Serca Jezusowego, Ogólnopolski Plener Fotograficzny „Roztocze”, Zadzuszki Jazzowe oraz Ogólnopolski Konkurs Fotograficzny „Moje roztoczańskie drzewo” z wernisażem i koncertem. Szanowny Czytelniku!

Krynicka ziemia czeka na Ciebie... a odkrywanie tutejszych zakątków może stać się jednym z najpiękniejszych roztoczańskich przeżyć.

Zatem do zobaczenia!

Szpaler pomnikowych lip

Antoniówka

Ta najwyżej położona wieś w gminie Krynice zachwyca pięknymi krajobrazami o każdej porze roku. Szczyt wzniesienia z charakterystycznym triangułem z bocianim gniazdem to jedno z najciekawszych miejsc widokowych w tej części Roztocza. Poprzecinane wąskimi miedzami pasiaki pól, połyskujące tafle stawów tarnawackich, pagórki porośnięte lasami oraz zawsze niebieska linia horyzontu z widocznymi szczytami – Wapielnią i Wielkim Działem sprawiają, że to miejsce jest często odwiedzane przez fotografów i turystów.

W opowieściach przekazywanych przez mieszkańców pokoleniom krąży legenda o zaradnej Antoninie, właścicielce dawnej osady, która zdecydowała o przeniesieniu wsi na najwyższe wzniesienie. Od jej imienia przyjęła się nowa nazwa. Wcześniej wieś nazywała się Grabki. Stale była zagrożona pożarami, mieszkańcy mieli też trudności z pozyskiwaniem wody. Do tej pory mawia się, że „na Antoniówce” łatwiej było niegdyś o kubek mleka niż wody.

Źródła pisane notują tutaj majątek ziemski w 1801 roku, kiedy to należał do rodziny Głogowskich. Po założeniu dworskim pozostały szpaler dostojnych lip i późniejsze budynki gospodarcze. W miejscu dawnego dworu została wybudowana szkoła, obecnie budynek pełni funkcję kaplicy.

Na stoku wzniesienia położony jest cmentarz wojenny z września 1939 roku. W ramach II bitwy o Tomaszów Lubelski stoczony tutaj został krwawy bój polskiej kawalerii z niemieckimi oddziałami. W kwaterach wojskowych pod białymi krzyżami pochowanych zostało niemal pół tysiąca żołnierzy. Corocznie pod pomnikiem

i tablicą upamiętniającą poległych odbywają się rocznicowe msze polowe.

W styczniu 1944 roku w Antoniówce na świat przyszedł niewidomy jazzman światowego formatu – Mieczysław Kosz. O jego twórczości i życiu przypomina mural na ścianie świetlicy wiejskiej. A w pobliskich Budach organizowane są przez krynicki GOK Zaduszki Jazzowe, poświęcone pamięci zmarłego tragicznie pianisty i kompozytora. Dzisiejsza wieś to typowa ulicówka, z zadbanymi do-

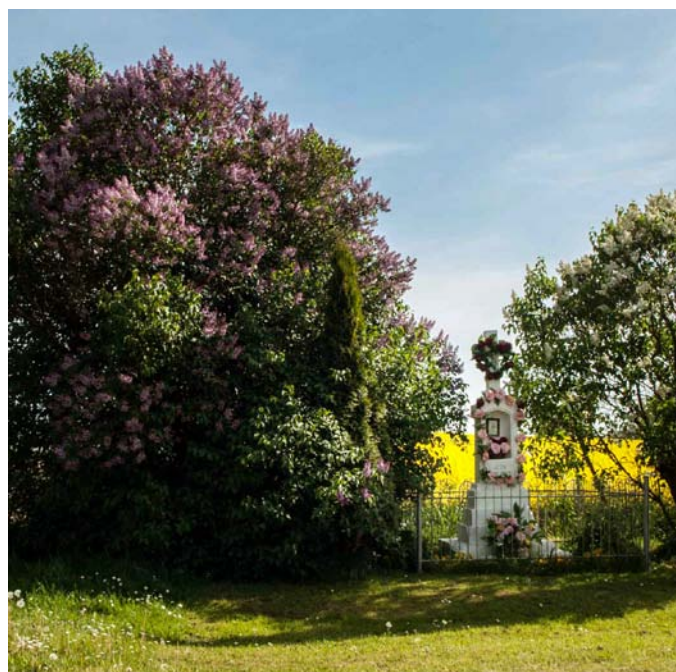

Figura przydrożna

mostwami po obydwu stronach drogi, z charakterystycznymi chodnikami i przydomowymi rabatami pełnymi kwiatów. Świetlica wiejska jest siedzibą Koła Gospodyń Wiejskich, które aktywnie bierze udział w życiu wsi i gminy.

Nagrobek Mieczysława Kosza w Tarnawatce

Pomnikowy buk na cmentarzu wojennym

Świetlica z muralem

Cmentarz wojenny w Antoniówce z 1939 r.

Kaplica

Bocianie gniazdo na wieży geodezyjnej

Garby pól zimą i wiosną

Jedna z atrakcji Parku Żywiolów w Budach

Budy

Budy od zawsze kojarzone były z wyrobem cegły i klinkieru. Ta rozczłonkowana wieś do niedawna także i z nazwy była podzielona na Budy Dzierżyńskie i Budy Klinkiernia. Część położona na wysoczyźnie, to przepiękny punkt widokowy na Grzędę Sokalską i Roztocze. Bogate złoża gliny przyczyniły się do powstania tutaj, jeszcze w czasach rozbiorowych, nowoczesnej fabryki klinkieru. Przypomina o tym data 1910 widoczna z daleka na imponującym kominie nieczynnego zakładu. Do 1924 roku do Bud można było dojechać z Bełżca i Tomaszowa kolejką wąskotorową.

Działania wojenne Września 1939 związane są z bohaterską akcją I i II batalionu Obrony Narodowej z Lublina. W wyniku brawurowego ataku Polacy zdobyli klinkiernię obsadzoną przez Niemców. Krwawą kartą w historii wsi zapisał się 28 stycznia 1943 roku, kiedy to Niemcy, w odwecie za akcję partyzancką w pobliskiej Dzierżni dokonali pacyfikacji. Zginęło wówczas 14-stu mieszkańców wsi, w tym kobiety i dzieci. Kolejnym dramatem wojennym było wysiedlenie wsi latem 1943 roku. Po zabudowie dawnej wsi pozostało niewiele.

Istnieje jeszcze, wymagająca gruntownego remontu kuźnia z 1937 roku oraz uszkodzona studnia na dwa wiadra. Współczesną i największą atrakcją turystyczno-edukacyjną jest Park Żywiołów. Archipelag Roztocze wraz z jedynym i wyjątkowym w skali Parkiem Miniatur Kre-

sowych. Cały kompleks składa się z szeregu atrakcji przeznaczonych dla rodzinnego i aktywnego wypoczynku opierającego się na poznaniu Roztocza i jego walorów. Przestrzeń Empiria – to unikatowe w skali kraju, miejsce eksperymentów i doświadczeń przyrodniczych przy wykorzystaniu najnowszych technologii z zakresu wirtualnej i rozszerzonej rzeczywistości. Dolina Czasoprzestrzeni to z kolei podróż przez historię i zdobycze ludzkości wśród zabytków antycznych i średniowiecznych Europy. Plac zabaw, kapsuły tematyczne czy escape roomy

Dawna klinkiernia

zachęcają do spędzenia tutaj czasu aktywnie i twórczo. W kompleksie mieści się również restauracja Ignis, serwująca dania kuchni kresowej wraz ze sztandarowymi pierogami z gęsiną w sosie pomarańczowym.

Park Żywiotów w Budach

Interaktywne centrum Empiria w Budach (Park Żywiotów w Budach)

Plac zabaw

Przed placem zabaw kreatywnych (Park Żywiotów w Budach)

Makieta zamku w Krzemieńcu (Park Żywiolów w Budach)

Makieta zamku w Kamieńcu Podolskim (Park Żywiolów w Budach)

Widok ogólny obiektu – Park Żywiolów w Budach

Dąbrowa

Prasłowiańska nazwa wsi Dąbrowa wywodzi się od rosnącego tu niegdyś gęsto lasu liściastego. Dziś urokliwą miejscowość także otaczają skupiska leśne, kryjące w sobie piękne lessowe wąwozy i jary. Ciekawostką są cztery stawy, które sezonowo zanikają. Urozmaicają krajobraz roślinnością bagienną; to także miejsce gniazdowania ptaków. Wieś położona jest wzdłuż drogi i kończy się przysiółkiem Dąbrówka, z którego roztacza się widok na Grzędę Sokalską.

Pierwszy zapis o wsi pojawia się na mapie dóbr ziemskich wsi Dzierążnia z 1803 roku. Należała wówczas do Antoniego Augustyna Debolego, posła i ministra spraw zagranicznych ostatniego króla Polski – Stanisława Augusta Poniatowskiego. Majątek, po śmierci ojca, odziedziczyła Konstancja Makomaska. W 1860 roku ufundowała murowaną kaplicę i rzeźbę św. Antoniego. Wówczas do Dzierążni przez lessowe wąwozy prowadziła polna droga, nazywana przez miejscowych gościńcem. Mała architektura sakralna – przydrożne figury i krzy-

że są swoistą wizytówką miejscowości. Uzupełnia ją kościół filialny pw. Bożego Miłosierdzia, należący do parafii Dzierążnia. Krajobraz urozmaicają również, jedyne w gminie, uprawy chmielu.

Prace z pracowni artystycznej Eko-Folk Marioli i Piotra Głuszków

W Dąbrowie działa Koło Gospodyń Wiejskich i Ochotnicza Straż Pożarna. Barwnym akcentem jest też pracownia artystyczna Eko-Folk Marioli i Piotra Głuszków. Pełno tu malunków na dawnych wiejskich sprzętach, którym motywy kwiatowe i pejzażowe dają drugie życie.

Kapliczka św. Antoniego

Postać św. Antoniego

Figura przydrożna

Kaplica w Dąbrowie

Świetlica w Dąbrowie

Plantacja chmielu

Zabytkowy kominek dawnego dworu w Dzierżni (MRT)

Dzierążnia

Malownicza wieś Dzierążnia położona jest wśród lessowych jarów Grzędy Sokalskiej i w sąsiedztwie rozległej doliny rzeczki Dzierążanki. Szczęśliwie zachowało się tu wiele zabytków architektury świeckiej i sakralnej, dzięki której można odbyć ciekawą podróż w przeszłość. Zachowany dawny układ dworsko-sakralny i położenie wśród zielonych pagórków sprawia, że kto raz trafi w te strony, będzie tu często powracał.

Z zapisów w źródłach wynika, że jest jedną z najstarszych wsi w gminie. Wzmianka o niej pojawia się już w roku 1435. Istnienie zawdzięcza trzem braciom: Stanisławowi, Tyburcjuszowi i Maciejowi, którzy przyjęli nazwisko Dzierążyńscy. Ufundowali świątynię i rozpoczęli rozbudowę majątku. Do dziś barokowa bryła kościoła pw. Wniebowzięcia NMP wraz z charakterystycznymi kapliczkami wokół stanowi architektoniczną atrakcję. Najlepiej odwiedzić to miejsce 15 sierpnia w święto Wniebowzięcia NMP, potocznie zwane Matki Boskiej Zielnej.

Miejscowość może poszczycić się najbardziej udokumentowaną i bogatą historią. Już w neolicie te tereny były zamieszka-
ne, o czym świadczą znaleziska archeologiczne. Za najcenniejsze uznana jest moneta z czasów rzymskich – złoty aureus cesarza Wespazjana – znaleziona tutaj w początkach XX wieku. Dzierążnia ze względu na żyzne gleby i surowce mineralne wzbudzała zaintere-

sowanie różnych rodów. Dawną własność Oleśnickich, a potem Firlejów, przejęli ordynaci Zamoyscy. U schyłku XVIII wieku majątek trafił w ręce Debolich, których korzenie sięgają francuskiego przodka – rycerza de Beaulieu herbu Dwa Lwy. Do dziś na okolonym cienistymi wiekowymi lipami pagórku z zielenią drzew kontrastuje białą pobudowany około 1880 roku przez Jana Rudnickiego eklektyczny dworek. Wcześniej istniały tu: drewniany dwór, murowana oficyna, folwark i oranżeryjne ogrody. Właściciel dóbr – Antoni Augustyn Deboli był ostatnim

Pałac w Dzierążni

ministrem spraw zagranicznych króla Stanisława Augusta Poniatowskiego, wieloletnim korespondentem i jego zaufanym doradcą. Usunięty z Rosji przez carycę Katarzynę Wielką, osiadł na stałe w Dzierążni, w której odwie-

dzał go sam książę Józef Poniatowski. Zmarł w 1810 roku, a jego szczątki spoczywają w krypcie kościoła. Ostatnim dziedzicem Dzierążni był Stefan Gumiński. Po wojnie majątek rozparcelowano, a w dworku znalazła siedzibę szkoła podstawowa i biblioteka. W 2007 roku majątek przeszedł w ręce prywatne. W 2011 roku otrzymał Laur Konserwatorski za rewitalizację dworu i ogrodów.

Skarbnicą wiedzy o Dzierążni jest cmentarz, malowniczo położony na stoku przykościelnego wzniesienia. Zachowało się tu wiele nagrobków z przełomu XIX i XX wieku, kamiennych i żeliwnych, z wyjątkowymi epitafiami, które zachwycają artystycznym, oraz odnowiona kaplica Makomaskich. To także miejsce pochówku żołnierzy września 1939 roku oraz walczących w tym rejonie partyzantów, którym poświęcona jest pamiątkowa tablica. Rozlega się stąd piękny widok na kościół i las Sielec, a także domostwa, które zachowały dawny układ wsi przykościelnej. Swój ślad odcisnęła w Dzierążni także I wojna światowa, w sierpniu 1914 roku, podczas bitwy komarowskiej. Podczas spisu ludności z 1921 roku we wsi odnotowano 578 mieszkańców oraz 103 domy, w tym 10 Żydów i 3 Ukraińców. Przed wojną działała tutaj cegielnia i młyn wodno-motorowy.

Okupacja hitlerowska była dla Dzierążni wyjątkowo okrutna. Pierwsze pociski spadły na wieś pod koniec września 1939 roku. Ich ślady do dziś można znaleźć na przydrożnych kamiennych figurach. Najbardziej dramatyczne wydarzenia rozegrały się zimą 1943 roku.

1 stycznia w lesie Sielec, w którym stacjonował oddział AK dowodzony przez por. Zenona Jachymka, odbyła się pierwsza bitwa. A pod koniec miesiąca, w odwecie za akcję partyzantów dowodzonych przez por. Roberta Aborowicza ps. Azja, hitlerowcy spacyfikowali wieś. W miejscu potyczki z Niemcami ustawiono pomnik. W obronie przed okupantem zorganizowano tu placówki BCh dowodzone przez Franciszka Samulaka, potem kpr. Mieczysława Dumay ps. Żbik. W późniejszych latach partyzanci BCh przeszli w skład plutonu AK pod dowództwem Stanisława Terleckiego ps. Mrówka.

Dziś przedwojenną zabudowę wiejską zastąpiły nowe domy, z zadbanymi, kwiatowymi ogródkami. Ale można jeszcze tutaj wypatrzeć budynki gospodarcze i charakterystyczne piwniczki, pamiętające dawne czasy.

Od ponad 60 lat w Dzierążni działa jednostka Ochotniczej Straży Pożarnej. W remizo-świetlicy ma siedzibę także Koło Gospodyń Wiejskich, z wieloletnimi tradycjami. Zwyczaj folklorystyczne przez wiele lat pielęgnowane były przez zespół śpiewaczy Roztocze, prowadzony Teodozję Kąkol i Adelę Pokrywkę. Piękno wsi Dzierążnia opisywali urodzeni tutaj bracia Kaczorowie – Stanisław i Henryk. A największym piewcą był wywodzący się stąd Norbert Samulak. Poeta, pisarz i wydawca poświęcił ukochanej wsi kilkanaście publikacji. Wspólnie z żoną – Zuzanną Samulak w swoim dzierążyńskim domu przed laty zainicjował Spotkania Poetów i Malarzy „Chwilo trwaj”, które odbywają się do dziś.

*Figury bramne
przy kościele w Dzierążni*

Tablica pamięci mieszkańców pomordowanych w 1943 r.

Obraz św. Mikołaja, 1912 r.

Zabytkowa chrzcielnica

Tablica z nazwiskami poległych żołnierzy na cmentarzu w Dzierżni

Krzyż żeliwny z dwoma postaciami Chrystusa

Mogiły poległych żołnierzy

Gniazdo bocianów w Dzierżni

Leśny wąwóz

Huta Dzierążyńska

Huta Dzierążyńska – zadbana wieś, pełna kwiatowych ogródków, jest typową ulicówką. Ciągnie się wzdłuż drogi lokalnej do Wożuczyna, w dolinie wśród lessowych wzgórz Grzędy Sokalskiej. Najciekawszym z nich jest uroczysko Wapniarka, z którego rozciąga się przepiękny widok na okolicę. Etymologia nazwy sięga czasów, kiedy w okolicach zajmowano się wytopem szkła, dodatkowo pozyskiwano tu także wapień. Kto choć raz tędy przejeżdżał, z pewnością zwrócił uwagę na charakterystyczne ławeczki, ustawione przed wieloma płotami, blisko drogi. Zwyczaj łączył się niegdyś z potrzebą spotkań sąsiedzkich, rodzinnych, towarzyskich, a także informacyjnych. Huta zatem słynie spotkaniami na ławeczkach. Z dawnej zabudowy można jeszcze wypatrzyć tu przedwojenne drewniane budynki gospodarcze, piwniczki i studnie.

Pierwsza wzmianka o wsi pochodzi z rejestru pogłównego województwa bełskiego z 1757 roku. Wówczas należała do rodu Węglińskich. Pod koniec XVIII wieku znalazła się w rękach rodziny Debolich, właścicieli pobliskiej Dzierążni, i wtedy też zapewne otrzymała drugi człon nazwy. Z przełomu XVIII i XIX wieku zachował się tutaj drewniany dworek, usadowiony na ceglanej podmurówce. Szczęśliwie przetrwał do późnych lat siedemdziesiątych XX

wieku, kiedy podjęto decyzję o przeniesieniu go do Muzeum Wsi Lubelskiej w Lublinie.

Trudne czasy I wojny światowej nie ominęły wsi. Pod koniec sierpnia 1914 roku toczyły się tutaj walki w ramach bitwy komarowskiej. Prawdopodobnie ofiary rosyjsko-austriackiej potyczki są pochowane w zbiorowej mogile w okolicach Huty.

Okupacja niemiecka przyniosła dramatyczne wydarzenia dla wsi i jej mieszkańców. 29 stycznia 1943 roku w akcji odwetowej za atak partyzantów na niemiecką

żandarmerię w Dzierążni okupant dokonał masowego mordu na ludności cywilnej wsi. Krwawe wydarzenia w Dzierążni, Budach i Hucie Dzierążyńskiej skłoniły kierownictwo BCh do podjęcia otwartej walki z Niemcami, co w rezultacie doprowadziło do bitwy pod Zaborecznem w dniu 1 lutego 1943 roku. Mogiła ofiar pacyfikacji jest Miejscem Pamięci Narodowej.

We wsi działa jednostka OSP, mająca wieloletnie tradycje i należąca do Krajowego Systemu Ratowniczo-Gaśniczego. Działalność edukacyjną prowadzi Niepubliczna Szkoła w Hucie Dzierążyńskiej, która także angażuje się w życie kultu-

ralne wsi. Dużą aktywnością wykazuje się również skupione przy wiejskiej świetlicy Koło Gospodyń Wiejskich, które uczestniczy w wielu wydarzeniach lokalnych.

Pomnik pamięci mieszkańców zamordowanych w 1943 r.

Sąsiedzkie spotkanie na ławeczce (EK)

Szkoła podstawowa w Hucie Dzierżyńskiej

Jeden z przydomowych ogródków

Sarny na polach Huty Dzierżyńskiej

Pomnik bohaterów walk z 1943 r.

Kolonia Partyzantów

Najpiękniejsze miejsce na ziemi – tak mawiają tutejsi mieszkańcy. Przy wjeździe do tej niewielkiej wsi w kierunku Zaboreczna roztaczają się przepiękne widoki Roztocza Środkowego. Warto się tu zatrzymać o każdej porze roku i podziwiać zachody słońca nad pasiastymi polami. Przed II wojną światową wioska nazywana była Kolonią Zaboreczno. Obecnie zamieszkuje ją 26 osób: 11 kobiet i 15 mężczyzn.

Zwycięstwo partyzantów w bitwie z Niemcami z dnia 1 lutego 1943 roku, zwanej bitwą pod Zaborecznem, znalazło trwałe upamiętnienie we współczesnej nazwie wsi. O tym wydarzeniu przypomina pomnik poświęcony bohaterom walk, położony na pagórku na skraju lasu. Wiedzie tamtędy oznakowany na czerwono szlak partyzancki oraz zielony szlak rowerowy. Przy marmurowym cokole poświęconym wydarzeniom w obronie Zamojszczyzny odbywają się rocznicowe uroczystości. Partyzancką obronę wsi, prowadzoną przez oddziały Batalionów Chłopskich i Armii Krajowej zaskoczeni okupanci w dokumentacji nazwali zorganizowanym powstaniem zbrojnym. Jednodniowa bitwa po trzech fazach zakończyła się zwycięstwem nad przeważającymi siłami okupanta.

Niemcy na pół roku zawiesili wówczas akcję wysiedleńczą na Zamojszczyźnie.

Urokliwą atrakcją wsi jest artystyczna pasieka Grzegorza Józefa Sachajki. Na stoku pod lasem w sąsiedztwie drewnianej, bielonej chaty oprócz tradycyjnych pszczelich domków z bali i pni znajdują się niepowtarzalne ule – repliki lokalnych kaplic i kościołów. Pasja majsterkowania i przywiązanie do rodzimych tradycji gospodarza sprawiają, że prywatna eks-

pozycja stała się wysmakowaną atrakcją turystyczną tego miejsca. Podobnie jak jedno z gospodarstw, w którym kultywowana jest jeszcze tradycja ogacania chałupy na zimę.

Wiórowiec krzemienny kultury wołyńsko-lubelskiej, pierwsza połowa V tys. BC

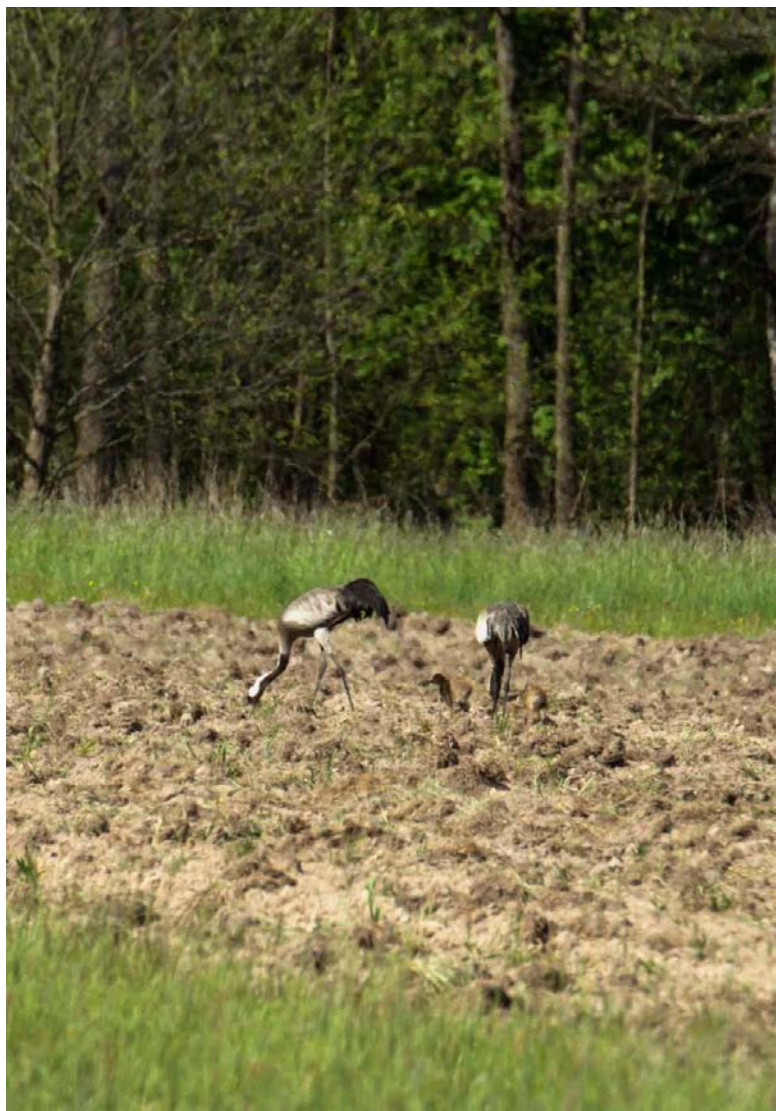
Inwentarz grobu kultury amfor kulistych, druga połowa III tys. BC (MRT)

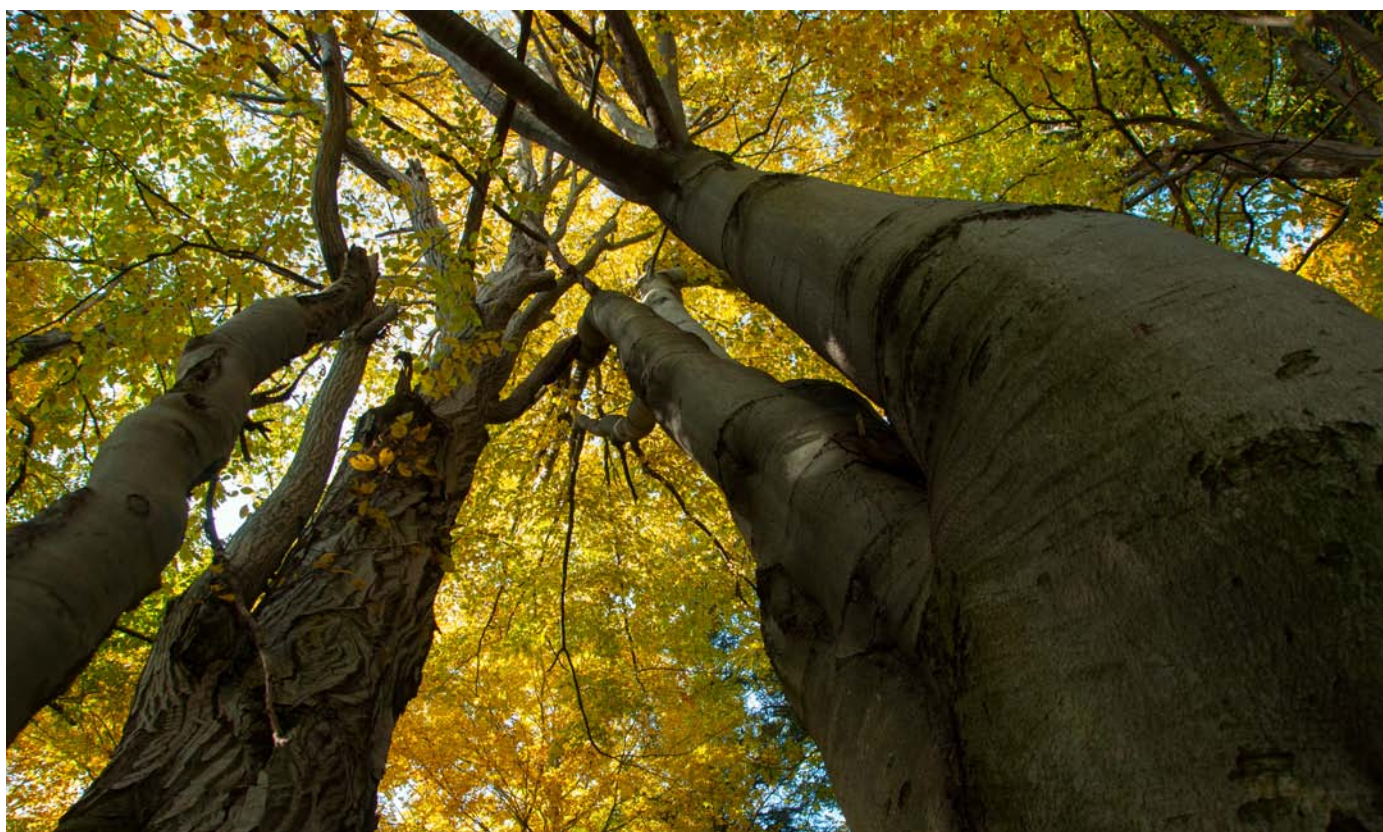
Pasieka – skansen Grzegorza Józefa Sachajki

Opieńki

Żerujące żurawie

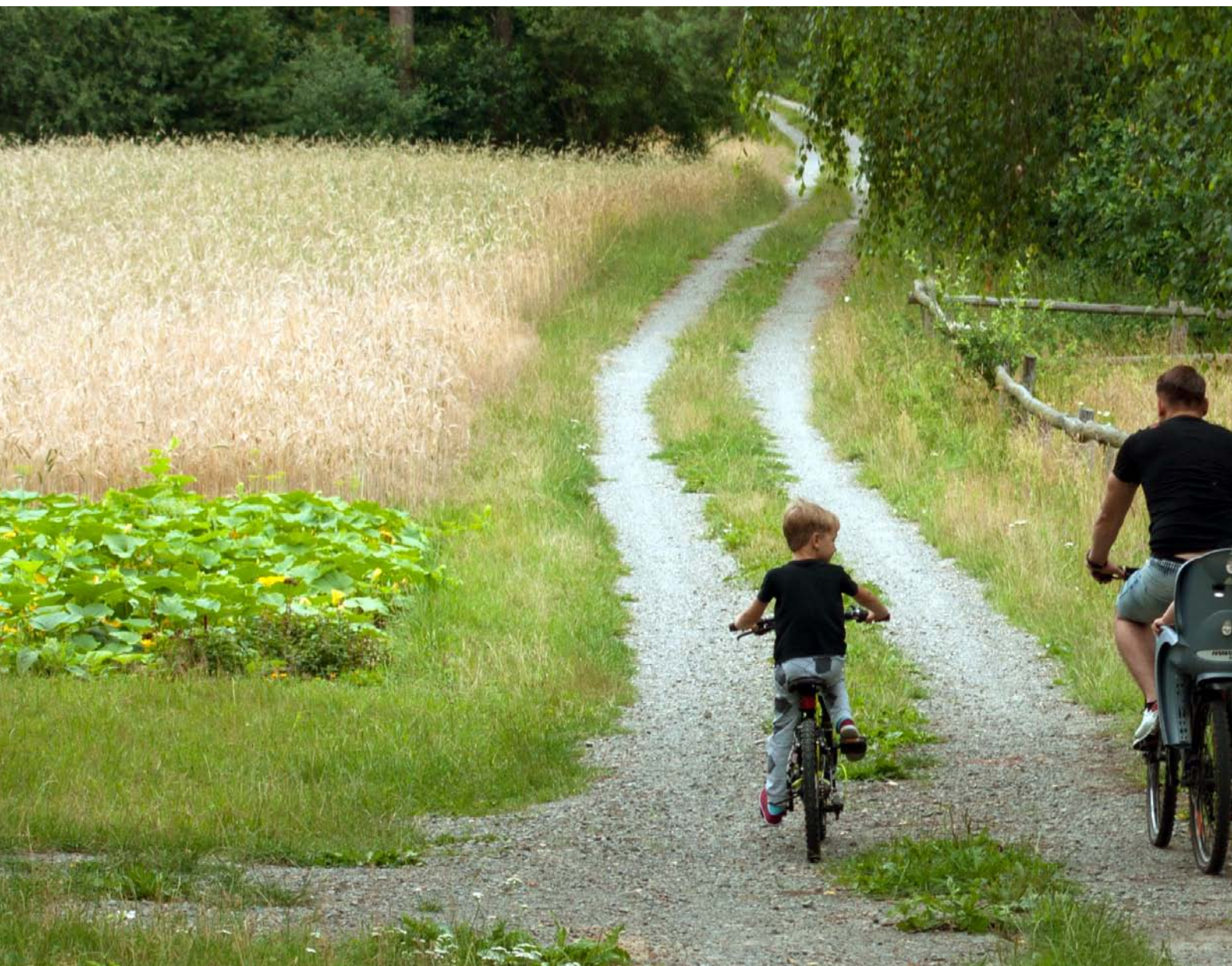

Las w Kolonii Partyzantów

Bociany przed odlotem

Ścieżka rowerowa

Tablice informacyjne dla turystów

Krynice

Wdzięczną nazwę wieś i siedziba gminy otrzymała od staropolskich krzynic (krynicy), oznaczających miejsca, z których tryska woda. Dzięki owym źródłom przed wiekami powstało olbrzymie jezioro, wypełniające rozległą dolinę. O jego tajemniczych właściwościach pisał w Rocznikach, czyli kronikach sławnego Królestwa Polskiego sam Jan Długosz, kronikarz króla Kazimierza Jagiellończyka. Najbardziej znana legenda dotyczy zatopionego kościoła, o której przypomina słyszany czasem spod tafli wody dzwon. Dziś dolinę rzeczki Krynicyzanki

wypełnia blisko 40-hektarowy zalew, znany głównie amatorom spokojnego wędkowania. Na turystów i wędkarzy czekają pomosty, altany oraz miejsca na ogniska i parkingi. Przy grobli stoją ławki oraz tablice przyrodnicze, a obok – wiata i boisko do piłki plażowej. Cisza i bliskość natury sprawiają, że miejsce jest coraz częściej odwiedzane zarówno przez turystów oraz wędkarzy, jak i mieszkańców.

Wjeżdżających do Krynicy zachwyca ciekawa bryła modrzewiowego kościoła pw. św. Stanisława Biskupa.

Mająca ponad sto lat świątynia, ładnie wkomponowana w stok wzgórza słynie z nastrojowego wnętrza. W ołtarzu głównym znajduje się XVII-wieczny obraz, przedstawiający Najświętsza Marią Pannę z Dzieciątkiem. Przy kościele można obejrzyć przedwojenną figurę Matki Boskiej oraz rzeźbę św. Jana Pawła II, wykonaną przez tutejszego artystę Lucjana Głaza.

Bliskość wody i dogodna komunikacja przyciągały tutaj ludność od wieków. Początki udokumentowanej historii wsi sięgają 1378 roku, kiedy Oleśnicy herbu Dębno nabyli Crinicze. Następnie osada przeszła w ręce Łabuńskich, posiadaczy rozległych włości, by w XVI wieku wrócić do rodu Oleśnickich. W źródłach w tym okresie pojawiają się dwie nazwy: Krynice Stare i Krynice Nowe. Do dziś zachowały się ślady renesansowej fortalicji, górujące nad północnym brzegiem obecnego zalewu. Wzmiankowane są także cerkiew i karczma oraz tarasowe ogrody z winoroślą. W końcu XVII wieku Krynice należały do Józefa i Ignacego Zarębskich, którzy na wzgórzu postawili mury dwór, a przy trakcie – magazyn solny. W połowie XIX wieku dobra przejęli Głogowscy. Przebudowali fol-

wark i założyli park. W tym czasie funkcjonowała w Krynicach karczma (w miejscu dzisiejszego banku); zabudowania folwarczne, czworaki oraz rządówka usytuowane były po obu stronach drogi do Zamościa. Jednak pod koniec XIX wieku, kiedy dziedzicem był Jan Głogowski, źle zarządzany majątek podupadł, a dwór popadł w ruinę. W roku 1899 Krynice kupił Grzegorz Lipczyński. Wyremontował zabudowania, nadał im styl klasycystyczny. Dużo uwagi poświęcił też parkowi, zwłaszcza dębom, które polecił opiece ogrodnika. Dwór stał się niebawem piękną wizytówką okolic, dobrze widoczną z drogi do Zamościa. Lipczyńscy byli ostatnimi właścicielami dóbr Krynice i majątku Kryniczki. W 1919 roku rodzinę dotknęła tragedia – w wojnie z bolszewikami na Litwie zginął ukochany syn Lipczyńskich, Stefan. Na cmentarzu do dziś można oglądać neogotycką kaplicę ufundowaną wkrótce po jego śmierci. Grzegorz Lipczyński był światłym ziemianinem, troszczącym się o rozwój wsi i wykształcenie ludności. W międzywojniu z jego inicjatywy w Horyszowie Polskim kupiono modrzewiowy kościół i założono parafię, ufundowano pomnik Niepodległości, powołano wiejską stra-

ogniową; zaczęto też angażować mieszkańców do życia społecznego. Ostatni dziedzic zmarł w 1942 roku i został pochowany w grobowcu rodzinnym na cmentarzu w Krynicach. Po wojnie majątek uległ parcelacji. W dworze zaś do lat 70. XX wieku funkcjonowały: szkoła spółdzielcza, ośrodek zdrowia, apteka, biblioteka i klubo-kawiarnia. Z czasem piękny dworek popadł w całkowitą ruinę. O dawnej świetności miejsca mówią już tylko pomnikowe dęby w podworskim parku i fotografie wraz ze wspomnieniami osób pamiętających jeszcze spotkania w klubo-kawiarni. W latach międzywojennych Krynice były bardzo aktywnym ośrodkiem życia społeczno-politycznego. Propagowany dzięki działającym w gminie szkołom ruch ludowy zyskał poparcie wielu mieszkańców. Podobnie jak i inne miejscowości gminy Krynice także doświadczone zostały wrześniem 1939 roku. W kwaterach wojskowych na krynickim cmentarzu pochowani są bohaterowie tych bitew. W 1943 roku wieś została częściowo wysiedlona. Partyzanci z Krynic brali udział w akcji na areszt gminny oraz w bitwie pod Zaborecznem. Od 1944 roku 2 lutego przy zbiorowej mogile obchodzone są uroczystości poświęcone poległym w tej bitwie i bitwie pod Różą. Po wojnie Krynice intensywnie rozwijały się jako ośrodek gminny. Funkcjonowały tu: Urząd Gminy, Urząd

Pocztowy, Ośrodek Zdrowia, Szkoła Podstawowa, Państwowa Szkoła Spółdzielcza dla Dorosłych, Gminna Biblioteka Publiczna, Gminna Kasa Spółdzielcza, Spółdzielnia Kółek Rolniczych, Gminna Spółdzielnia „Samopomoc Chłopska” oraz posterunek milicji (potem policji). Krynice były też „centrum sklepowym”, gdzie można było zaopatrzyć się w tekstylia, buty, garnki, narzędzia, nawozy itp. Do lat 90. czynna była także gospoda „Kryniczanka”. Do dziś, od ponad 60 lat, działa Wytwórnia Wód Gazowanych, która produkuje tradycyjną oranżadę w szklanych butelkach z porcelanowym korkiem.

Najważniejszą społeczną organizacją jest Ochotnicza Straż Pożarna, z ponad 100-letnią historią. Jednostka należy do Krajowego Systemu Ratowniczo-Gaśniczego. Tradycje wiejskie podtrzymuje zaś aktywnie Koło Gospodyń Wiejskich oraz Klub Seniora. Obecnie dla rozwoju oświaty ważny jest nowoczesny Zespół Szkoły i Przedszkola w Krynicach wraz z zapleczem sportowym. W sezonie wakacyjnym działa tutaj także Schronisko Młodzieżowe. Na rzecz kultury działają Gminny Ośrodek Kultury i Biblioteka Publiczna Gminy Krynice. Krynice to największa wieś w gminie, zamieszkała przez 475 mieszkańców, w tym 237 kobiet i 238 mężczyzn.

Kościół parafialny w Krynicach

Wnętrze świątyni

Obraz Matki Bożej

Zabytkowy ołtarz

Panorama Krynic – widok od południa

Panorama od wschodu

Siedziba urzędu gminy

Ośrodek zdrowia

Siedziba Gminnego Ośrodka Kultury

Obiekt biblioteki i ochotniczej straży pożarnej

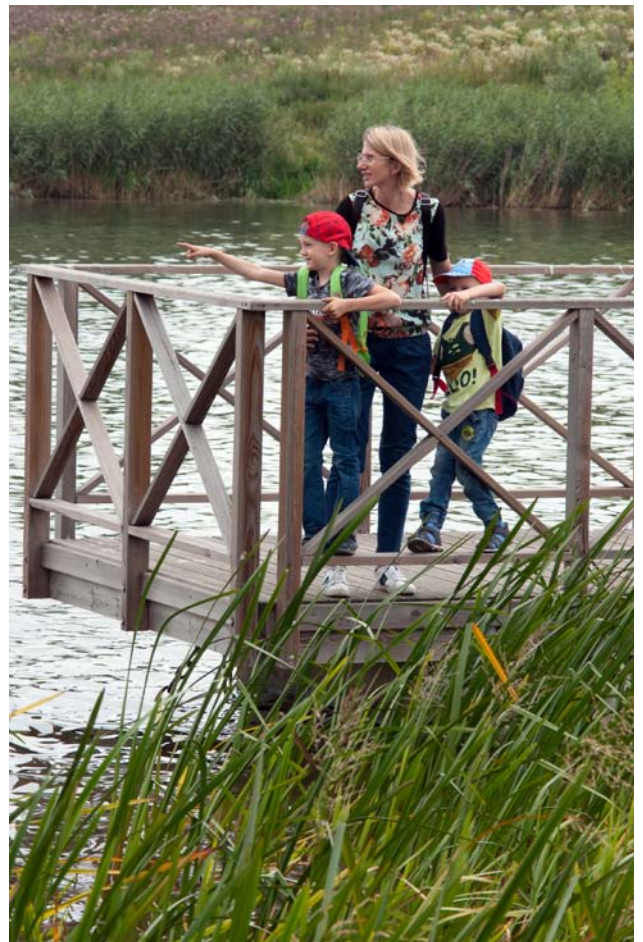
Trzciniak na zalewie

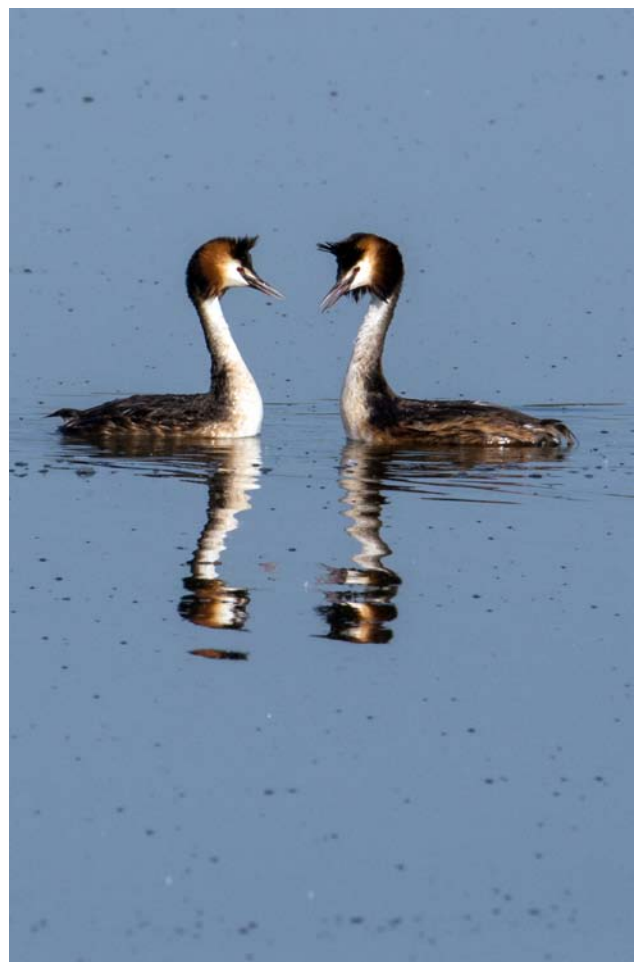
Wędkowanie o świcie

Para łabędzi z młodymi

Spacer na molo

Zaloty perkozów

Zachód słońca nad zalewem

Gawrony – stali mieszkańcy parku w Krynicach

Puszczyk

Pozostałość dworu

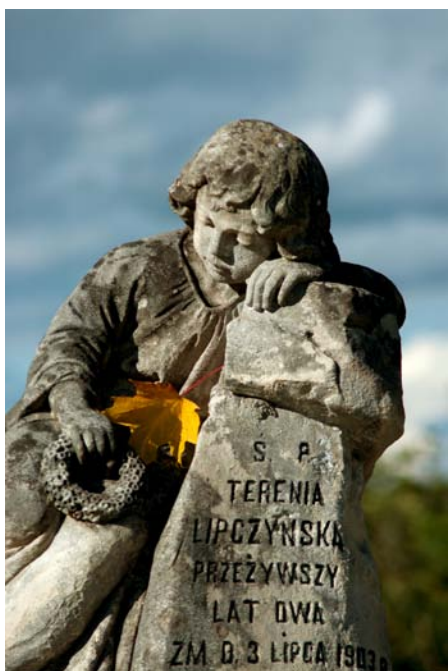
Altana

Rzeźba strażnika lasu w parku

Wąwóz lessowy w Krynicach

Nostalgiczny nagrobek na cmentarzu

Jeden z krzyży poległych żołnierzy

Pomnik poświęcony żołnierzom Batalionów Chłopskich poległych w 1943 r.

Neogotycka kaplica Lipczyńskich

POD TWÓJĄ
OSTRÓŻĄ
DŁIEKANY SIĘ
ŚWIĘTA DZIE-
WIEŻYCA

Kapliczka przydrożna w Krynicach

Uczestnicy festiwalu religijnego w krynickim kościele

Uczestnicy festiwalu religijnego w krynickim kościele

Zawody strażackie w Krynicach

Zwycięzcy zawodów Ochotniczej Straży Pożarnej

Plażowa piłka siatkowa podczas Gminnego Święta Sportu w Krynicach. 2021 r. (EK)

Uroczyste otwarcie Przedszkola Publicznego w Krynicach. 2022 r. (EK)

Dziewiąte „Narodowe czytanie” z Biblioteką Publiczną Gminy Krynice. 2022 r. (EK)

Święto Ryby i Tataraku (BG-S)

Święto Ryby i Tataraku (BG-S)

Korowody dożynkowe

Korowód dożynkowy

Święcenie wieńców dożynkowych

Wymowny wieniec dożynkowy. 2022 r.

Pokaz dawnych omlotów zbóż (EK)

Dożynkowe bochny chleba

Dożynkowe dekoracje w Budach wykonane przez mieszkańców Antoniówki (dożynki powiatowe 2022 r.) (PŁ)

Koło Gospodyń Wiejskich Polany (PŁ)

Koło Gospodyń Wiejskich Zadnoga (PŁ)

Koło Gospodyń Wiejskich Polanówka (PŁ)

Koło Gospodyń Wiejskich Huta Dzierążyńska (PE)

Koło Gospodyń Wiejskich Antoniówka (PE)

Koło Gospodyń Wiejskich Dąbrowa (PŁ)

Koło Gospodyń Wiejskich Dzierżania (PŁ)

Koło Gospodyń Wiejskich Zwiartów (PŁ)

Koło Gospodyń Wiejskich Majdan Krynicki (PŁ)

Koło Gospodyń Wiejskich Krynice (PŁ)

Koło Gospodyń Wiejskich Majdan-Sielec (PŁ)

Koło Gospodyń Wiejskich Zaboreczno

Koło Gospodyń Wiejskich Romanówka (EK)

Pejzaż ze stadniny w Majdanie Krynickim (EK)

Majdan Krynicki

Wieś, położona w bliskim sąsiedztwie lasu Łabuniec, do odwiedzenia zachęca przyjemnymi krajobrazami, zadbanymi ogródkami i jedyną w gminie stadniną koni. Warto tu odwiedzić gospodarstwo państwa Małgorzaty i Zbigniewa Tokarskich, w którym hodują konie, kucyki, kozy i króliki.

Nazwa wsi pochodzi prawdopodobnie od rzeczownika majdan, określającego miejsce, w którym dawniej karczowano i składowano drewno. Ślady archeologiczne wskazują na obecność osadnictwa od pradziejów po średniowiecze. Obecny kształt miejscowość zyskała w połowie XVIII wieku, kiedy jej część z karczmą należała do Ordynacji Zamojskiej, a pozostała – do rodziny Głogowskich herbu Grzymała. Mogła się rozwijać ze względu na sąsiedztwo drogi bitej z Zamościa do Tomaszowa, a także prowadzącej przez wieś drogi do Komarowa, w którym odbywały się jarmarki. Ostatnim właścicielem folwarku Majdan był Grzegorz Lipczyński, dziedzic Krynic.

W początku XX wieku odnotowano tutaj 36 domów, zamieszkałych przez 308 osób. We wsi stoją dwie figury maryjne, z czasów carskiego ukazu tolerancyjnego, z 1905 roku. Podczas okupacji ludność w obawie przed wysiedleniem często chroniła się z całym dobytkiem w pobliskim lesie Łabuniec. W czasie okupacji powołana została tutaj drużyna partyzancka, podlegająca Armii Krajowej, pod dowództwem

Stanisława Gontarza ps. Orzeł.

Do dziś zachował się we wsi budynek dawnej szkoły, której tradycje sięgały 1916 roku. Działa tutaj Koło Gospodyń Wiejskich oraz jednostka Ochotniczej Straży Pożarnej. Dzięki inicjatywie mieszkanki Marii Smołąg i jej pasjom artystycznych ponad 20 lat temu założono zespół śpiewaczy Pojednanie, w którego szeregi weszli również mieszkańcy Majdanu Krynickiego. Zespół ma w repertuarze pieśni ludowe i religijne, regularnie uświetnia wydarzenia w gminie i regionie, a także zdobywa nagrody i wyróżnienia na festiwalach muzycznych.

Figura z 1905 r.

Przejażdżka pośród natury (EK)

Dorodne kozaki

Wiosenne pola w Majdanie-Sielcu (EK)

Majdan-Sielec

Wieś położona w obrębie Grzędy Sokalskiej, niemal ukryta wraz z drogą w długiej, urokliwej dolinie lessowej. Z okolicznych wysoczyzn roztaczają się rozległe widoki na Grzędę. Jedną z grani biegnie dawny gościniec, wiodący do Dzierążni, z ponad 100-letnimi figurami. Warto wybrać się nim na letnią wędrówkę, wśród dojrzewających zbóż i kwitnących słoneczników. U zbiegu z drogą asfaltową stoi wieża widokowa, z której można podziwiać pofałdowany krajobraz Grzędy.

Archeologiczne znaleziska wskazują na wczesne osiedlenie się tutaj ludności słowiańskiej. Pierwsza wzmianka o miejscowości pochodzi z XVIII wieku i odnosi się do dóbr Antoniego Węglińskiego. W źródłach pojawiają się nazwy Majdan Nowy i Majdan Dzierążyński; współczesna pochodzi z czasów Konstancji Makomaskiej, właścicielki majątku Sielec. Na początku XIX wieku stanowił dość dużą wieś, z 420 mieszkańcami i 72 domami. Folwark Makomaskich przynosił znaczne dochody, dzięki dobrym ziemiom. Na potrzeby wsi wybudowane zostały cegielnia oraz młyn. Do wojny mieszkali tu zarówno wyznawcy prawosławia, jak i katolicy. Podczas okupacji szczęśliwie wieś uniknęła wysiedlenia, ale ponad 30 mieszkańców zostało aresztowanych i zamordowanych. Po wyzwoleniu najważniejszym budynkiem we wsi stała się szkoła, która funkcjonowała do 1997 roku. Rozpoczęto także

budowę nowej, ale inwestycja zakończyła się na etapie wznoszenia murów. Dziś dla mieszkańców ważna jest świetlica i remiza strażacka. Działa tutaj Koło Gospodyń Wiejskich, pielęgnujące tradycje kulinarne wsi oraz jednostka Ochotniczej Straży Pożarnej.

Jednym z najważniejszych mieszkańców był Franciszek Pióro, utalentowany kęgarz-samouk i poeta. Niezwykły, skromny człowiek, mieszkający w prostej chacie pomagał w problemach ortopedycznych wielu ludziom, miejscowym i przybywającym z dalekich stron, także z zagranicy. Uczestnik bitwy pod Zaborecznem i Różą zmarł w 2007 roku.

Wiersze, pełne humoru i satyry, tworzy w zaciszu domowym Helena Machlarz. Wieloletnia przewodnicząca KGW jest świetną obserwatorką życia wsi. Od wielu lat uczestniczy w dzierążyńskich Spotkaniach Malarzy i Poetów „Chwilo trwaj”.

Wieża widokowa

Widok z wieży na Grzędę Sokalską

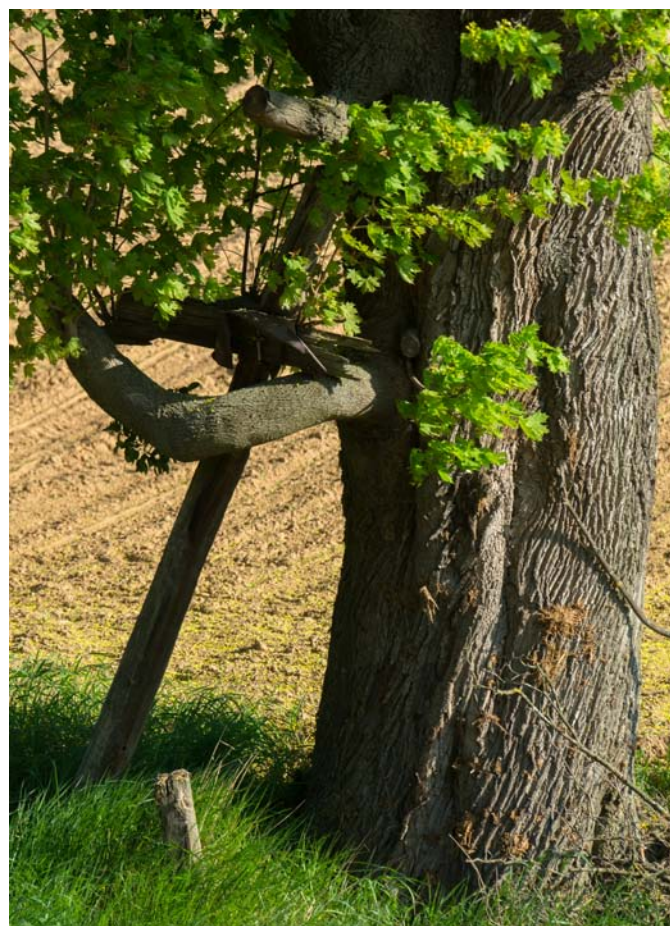

Dawna zabudowa wsi

Studnia

Zapomniany krzyż

Staw w Majdanie-Sielcu

Świetlica w Majdanie-Sielcu

Polanówka jesienią

Polanówka

Polanówkę najlepiej odwiedzić wcześniej rano, kiedy przy dobrej aurze rozciąga się stąd przepiękny widok na zalew krynicki i dolinę Kryniczanki, z pofałdowanymi pasiakami pól. Wystarczy wyjechać ścią bieszczadzkiemi serpentynami krajowej 17 z Padołu Zamojskiego, by na skraju lasu Łabuniec ujrzeć roztoczańskie krajobrazy. Wieś ciągnąca się wzdłuż drogi lokalnej jest jedną z najwyższej położonych i jednocześnie jedną z najmłodszych miejscowości gminy. Powstała z parcelacji gruntów dworskich u schyłku XIX wieku. Jednak ślady osadnictwa sięgają neolitu i epoki brązu. Polanówka może poszczycić się prawdziwym skarbem numizmatycznym z późnego średniowiecza, czyli znalezionym tutaj zbiorem ponad 200 monet z czasów Jagiellonów.

W początku XX wieku we wsi notowanych było 6 domów i 35 mieszkańców. Na austriackiej mapie wojskowej z 1910 roku widnieje pod nazwą Kolonia Polanówka. Lata wojny były dla mieszkańców trudnym okresem. Już na począt-

ku okupacji zawiązały się we wsi placówka Batalionów Chłopskich oraz drużyna Armii Krajowej, w której szeregi wstąpiły również mieszkanki. W 1943 roku miejscowość została częściowo wysiedlona. Istotną rolę już w przedwojennym życiu odgrywała straż ogniowa, która nieprzerwanie prowadzi działalność jako jednostka OSP do dziś. W remizie strażackiej funkcjonuje również świetlica wiejska. Aktywnie działa tutaj Koło Gospodyń Wiejskich, które promuje wiejskie tradycje podczas świąt gminnych i regionalnych.

Dziś jest to zadbana miejscowość, w której pszczoły upodobały sobie ogrody i sady. Pasjonatami pszczelarstwa są: Stanisław Borucki i Waldemar Matuszak. Można zaopatrzyć się u nich nie tylko w miody, ale też w wytwarzane ręcznie woskowe świece. Z Polanówki pochodzi malarz, pejzażysta i grafik, twórca znanych ekslibrysów i rysunków satyrycznych Stanisław Pasieczny.

Pasieka Stanisława Boruckiego (EK)

Skowronek

Polany

W Polanach można zakochać się od pierwszego wejrzenia. Zewsząd roztaczają się interesujące o każdej porze roku widoki na roztoczańskie wzniesienia i lasy oraz rozległą dolinę rzeczki Krynicy. Rozczłonkowana wieś nosi ciekawe nazwy przysiółków, charakterystyczne dla ich pochodzenia: Wrończy Lasek, Przymiarki, Stara Wieś, Tokaruszczyna, Kuźmówka, Stare Pole, Podgóra czy Nowiny. Do poznania tej bogatej w historię wsi zaprasza, oznakowany tablicami, szlak turystyczno-historyczny „Pamiętajmy”, opracowany przez tutejsze, aktywne Koło Gospodyń Wiejskich. Polany zachęcają do osiedlenia, przybywa więc nowych mieszkańców, którzy chcą kultywować tradycje polskiej wsi i cenią sobie powrót do natury. Siedlisko „Kur-na Chata” i „Zaziólek” to unikalne miejsca, gdzie można paść kozy i skosztować serów, uwić wieniec z ziół czy kupić naturalne kosmetyki i przetwory. Ewentualnym na skalę regionu jest gospodarstwo Witolda Osia; wraz z rodziną prowadzi je przy wykorzystaniu dawnych metod uprawy roślin. Nie stosuje żadnych nawozów sztucznych ani nowoczesnych maszyn; stawia na zdrową, naturalną żywność i samowystarczalność. Zwyczaje dawnej wsi kontynuuje i propaguje rękodzielniczka mieszkająca w Polanach – Teresa Sachajko, mistrzyni haftu ludowego.

Polany to stara wieś, datowana na połowę XVI wieku jako dobra rodu Oleśnickich herbu Radwan. Ostatnim właścicielem był Stanisław Głogowski, który u schyłku XIX wieku rozparcelował grunty i sprzedał je okolicznym chłopom. Aktywny ruch ludowy, który narodził się tutaj w okresie międzywojennym, zaowocował znaczącym udziałem mieszkańców Polan w życiu społecznym i politycznym gminy, a także powiatu tomaszowskiego. Jego propagatorem i założycielem koła Związku Młodzieży Wiejskiej był Piotr Stecko. Stąd pochodził również działacz Stronnictwa Ludowego (później ZSL) oraz poseł na Sejm – Bronisław Schab. Podczas okupacji niemieckiej wieś stała się silnym ośrodkiem

partyzanckiego ruchu oporu. Tutaj urodził się płk Stanisław Basaj, ps. Ryś, wybitny dowódca i twórca największego oddziału Batalionów Chłopskich walczącego w obwodzie hrubieszowskim. Działał tu również pluton Armii Krajowej ppłk Stanisława Burdy ps. Burski, wybitnego stratega i późniejszego dowódcy IV kompanii BCh w bitwie pod Zaborecznem. Współczesnym upamiętnieniem walczących w obronie wsi partyzantów jest Dom Ludowy im. Batalionów Chłopskich, z tablicą poświęconą urodzonym tutaj i zasłużonym partyzantom.

We wsi znajduje się kaplica filialna parafii Krynicy oraz figura z 1905 roku. W miejscu dawnego, morowego krzyża stoi współczesny, przypominający o ofiarach epidemii tyfusu plamistego, która nawiedziła mieszkańców Polan dwukrotnie w latach 1916-1918.

Urokliwy przystanek autobusowy

Przy świetlicy działa Koło Gospodyń Wiejskich, którego początki sięgają lat 30. XX wieku. Tutejsze panie z sukcesami reprezentują wieś i gminę na wielu wydarzeniach kulturalnych województwa lubelskiego. Popisowym smakołykiem regionalnym są pierogi oraz cebularze. Z inicjatywy koła funkcjonuje w miejscowości niewielka biblioteka. Obok Domu Ludowego można skorzystać z zaplecza turystycznego. Bezpośrednio pod murem przedstawiającym wnętrze wiejskiej chaty stoją drewniane ławy i stoły, jest też miejsce na ognisko.

Wstęgi pól w Polanach

Teresa Sachajko i jej prace (EK)

Kozy na pastwisku (EK)

Siedlisko „Kurna chata” Katarzyny Wiśniewskiej i Piotra Rauta (EK)

„Zajaczkę do rączki” i inne prace Katarzyny Wiśniewskiej (EK)

Ewa Garniec „Zaziółek” (EK)

Tablica historyczna

Mural na świetlicy w Polanach

Świetlica w Polanach

Ekologiczne rolnictwo Witolda Osia w Polanach

Zbiory zbóż kombajnem

Omloty w gospodarstwie Witolda Osia w Polanach

Romanówka

Odimienna nazwa wsi związana jest najprawdopodobniej ze szlachcicem Romanem Kłoseckim herbu Roch, właścicielem części Krynicy. To stosunkowo młoda wieś, powstała prawdopodobnie w początkach XIX wieku. Pierwsza wzmianka o niej pochodzi z 1839 roku, z mapy kwatermistrzowskiej Królestwa Polskiego. Jednak ślady osadnicze znalezione podczas odkrywek archeologicznych sięgają epoki neolitu (4200-2900 r. p.n.e.) i kultury pucharów lejkowatych. Dogodne warunki do uprawy i bliskość zbiornika wodnego sprawiły, że obszar był zamieszkiwany również we wczesnym średniowieczu. Ostatnim notowanym właścicielem wsi był Jan Głogowski. W początku XX wieku ziemię rozparcelowano i sprzedano okolicznym chłopom. Przed II wojną światową funkcjonowało koło Związku Młodzieży Wiejskiej „Wici”, z którego szeregów podczas okupacji wywodzili

się żołnierze Batalionów Chłopskich. Oddział partyzantów pod dowództwem Franciszka Kostrubca ps. Kosynier brał udział w walkach pod Wojdą, Zaborecznem i Różą. Dziś działa we wsi Koło Gospodyń Wiejskich.

Ze wzniesienia oznaczonego zachowanym trapezem roztacza się widok na dolinę rzeczki Krynicy. Rozległe obniżenie – dno dawnego jeziora giganta zajmują obecnie łąki i nieużytki, porośnięte charakterystyczną dla podmokłych terenów roślinnością. O świcie lub zmierzchu przy odpowiedniej pogodzie pojawia się tu istne morze mgieł, tworząc tajemniczy klimat. Dla ornitologa, przyrodnika i fotografa to z pewnością wymarzone miejsce. Zarówno rowerzyści, jak i piechurzy znajdą tutaj interesujące przestrzenie, korzystając ze szlaku partyzanckiego i rowerowego (gminnego).

Widok na wzgórze Wapielnia z Romanówki

Koziołek

Jesienna uprawa pól

Na pastwisku w Romanówce

Zbiór siana

Widok na Zaboreczno

Zaboreczno

Ta dziś niewielka wieś położona jest w urokliwym zakątku gminy. Tutaj droga się kończy, a sąsiedztwo lasu i rozległej doliny Krynicy sprawia, że to miejsce tchnie spokojem i ciszą. W źródłach Zaboreczno zaistniało już na mapie Fryderyka von Miega (1779-1782) jako dobra Głogowskich, właścicieli majątku Niemirówek. Ciekawostką jest zachowana mapa uwłaszczeniowa z 1866 roku, na której wyrysowane są dokładnie gospodarstwa i granice pól. To czas znacznego rozwoju wsi, zamieszkaanej także przez ludność pochodzenia ukraińskiego i Żydów. Według spisu z 1921 roku Zaboreczno liczyło 345 mieszkańców i 56 domów. Przed wojną dla miejscowych dzieci działała tutaj szkoła podstawowa.

W historii II wojny światowej Zaboreczno zaistniało jako miejsce zwycięskiej bitwy partyzanckiej, która faktycznie rozegrała się na polach Kolonii Zaboreczno. Już w 1941 roku rozpoczęła tu działalność placówka Batalionów Chłopskich, której komendant Piotr Pasieczny dowodził plutonem IV kompanii BCh w bitwie pod Zaborecznem.

Od 2018 roku tutejsze pola stały się sceną dla rekonstrukcji bitwy pod Zaborecznem. W odtwarzaniu wydarzeń wojennych biorą udział rekonstruktorzy z całej Polski, ta szczególna lekcja historii przyciąga wielopokoleniową widownię. Upamiętnieniem artystycznym w formie muralu jest obraz namalowany według archiwalnych fotografii – manewrów partyzantów na polach Zaboreczna w styczniu 1943 roku oraz portretu podpułkownika Franciszka Bartłomowicza ps. Grzmot, komendanta obwodu Tomaszów Lubelski Okręgu Lublin Batalionów Chłopskich. Mural autorstwa Arkadiusza Andriejkowa wykonany został w ramach projektu „Pamięć o Zaborecznie i Róży”, realizowanego przez Gminny Ośrodek Kultury w Krynicach. Całość dofinansowana została ze środków Rządowego Programu Dotacyjnego „Niepodległa” oraz przy wsparciu prof. dr hab. Barbary Bartłomowicz-Oesch, wnuczki Franciszka Bartłomowicza.

Inscenizacja bitwy pod Zaborecznem z 1943 r. (EG), 2022 r.

Świątelnia wiejska w Zaborecznem

Figura przydrożna

Zadnoga

Dawniej nazywana Odnogą, stanowiła część majątku krynickiego, w którym gospodarskie zagrody chroniły się bezpiecznie od wód jeziora na pobliskim pagórze. Jako osobna wieś wyodrębniona została zapewne w początkach XX wieku. W 1906 roku ufundowano figurę Matki Bożej.

Wieś, mimo że niewielka, rozwijała się w międzywojniu. Funkcjonowała tutaj szkoła, mieszkańcy zaś działali w strukturach ruchu ludowego, stworzyli także orkiestrę. W wyniku działań wojennych spłonęły niemal wszystkie gospodarstwa. Szybko zawiązała się tutaj placówka Batalionów Chłopskich pod dowództwem plutonowego Szczepana Kołodzieja. Bardzo dużą aktywnością wykazały się mieszkanki Zadnogi pod przewodnictwem Pauliny Czuwary ps. Marta, komendantki powiatowej Ludowego Związku Kobiet w Tomaszowie Lubelskim i późniejszej działaczki społecznej. Organizowane tu były tajne kursy dla sanitariuszek, które brały czynny udział w bitwie pod Zaborecznem i Różą.

Dziś Zadnoga słynie z oleju pozyskiwanego tradycyjnymi metodami z naturalnych upraw. Olejarnia Staropolska Anny i Tadeusza Kołodziejów to firma rodzinna z tradycjami. Olej tradycyjny świąteczny wytwarzany z rzepaku

od 2005 roku widnieje na ogólnopolskiej liście produktów tradycyjnych. Obecnie w olejarni jest dostępna cała gama naturalnych olei, tłoczonych na zimno i gorąco.

Najważniejszym miejscem dla mieszkańców jest świetlica wiejska i jednocześnie remiza strażacka. Tradycje pożarnicze sięgają lat 60. XX wieku, a tutejsza jednostka OSP, skupiająca kilka pokoleń, jest stale widoczna w zawodach strażackich. Przy jednostce działa jedyna w gminie Krynice drużyna kobieca, odnosząca sukcesy na szczeblu powiatowym i wojewódzkim w zawodach pożarniczych. Od dwóch lat członkinie Koła Gospodyń Wiejskich angażują się w organizację Ogólnopolskiego Pleneru Fotograficznego „Roztocze”. Wiejska świetlica stała się również miejscem wystaw fotograficznych. A potrawy na bazie tradycyjnego oleju z powodzeniem promowane są przez panie z miejscowego Koła Gospodyń Wiejskich na wielu festynach i dożynkach. Tradycje koronkarskie kontynuuje w Zadnodze niezwykle skromna rękodzielniczka – Anna Kostrubiec. Liczne jej serwety, firany, obrusy, szydełkowe aniołki i kurczaczki są znane mieszkańcom z odległych miejscowości całej Europy.

Pejzaż z Zadnogi

Kobieca drużyna OSP z Zadnogi

Młodzieżowa Drużyna OSP z Zadnogi

Olejarnia Amny i Tadeusza Kołodziejów

Koronkarka Anna Kostrubiec (EK)

Dawny młyn w Zwiartowie

Zwiartów i Zwiartów-Kolonia

Zwiartów przez wiele lat nazywany był przez mieszkańców Żwiartowem. Rozległa miejscowość od czasów przedwojennych dzieli się na dwa sołectwa.

Położony w dolinie rzeczki Dzierążanki, jest atrakcyjną krajobrazowo miejscowością Grzędy Sokalskiej, urozmaiconą lessowymi wąwozami i jarami. Materialne dziedzictwo stanowią dwie drewniane kapliczki domkowe św. Jana Nepomucena, unikalna kapliczka słupowa św. Antoniego, najstarsza w gminie figura Najświętszej Marii Panny, datowana na 1840 rok oraz wiele krzyży i figur, wpisanych w lokalną historię. Do dziś żywa jest tradycja majówek odprawianych pod figurą.

Najstarsza wieś w gminie ma początki zapisane pod rokiem 1425, kiedy ziemie zostały nadane przez księcia mazowieckiego Ziemowita IV ówczesnemu wójtowi miasteczka Rachanie – Michałowi Motyczce. Pierwsi ziemianie tytułowali się jako Zwiartowscy ze Zwiartowa. Dobrze zachowało się założenie folwarczne wraz z dworem i spichlerzem (obecnie w rękach prywatnych). Potomkowie rodu Debolich w I połowie XIX wieku na miejscu drewnianego dworu klasycystyczny wybudowali pałacyk i założyli park krajobrazowy. Folwark, w którym dominował arkadowy spichlerz, był

miejszem pracy dla mieszkańców aż do wybuchu II wojny światowej. Dziedzic Adam Makomaski prowadził tutaj hodowlę koni dla wojska, wybudował też system stawów rybnych i unowocześnił fabrykę mielenia kości, stosowanych jako nawóz w gospodarstwie folwarcznym.

Podczas II wojny światowej miejscowość została okrutnie doświadczona aresztowaniami, egzekucjami i wywózką do obozu na Majdanku kilkudziesięciu mieszkańców wsi oraz częściowym wysiedleniem. Mieszkańcy wsi byli także świadkami egzekucji ludności żydowskiej.

Zwiartowską ziemię, jej tradycje i mieszkańców wspomina w swojej poezji i esejach urodzony tutaj o. Wacław Oszejca SJ, wybitny teolog, poeta i dziennikarz. Stąd pochodzi również honorowy konsul RP na Alasce – Stanisław Borucki, niezwykle człowiek, zasłużony dla Polonii amerykańskiej.

W Zwiartowie działa od lat Stowarzyszenie „Zielona Dolina Żwiartowa”. Rodzime tradycje śpiewacze kultywuje od lat zespół kobiety „Żwiartowianki”. We wsi funkcjonuje Niepubliczna Szkoła Podstawowa, która od ponad dekady wraz z GOK w Krynicach jest współorganizatorem Gminnego Przeglądu Jasełek i Grup Kolędniczych. Od blisko wieku działa jednostka Ochotniczej Straży Pożarnej.

Dawny dwór w Zwiartowie

Spichlerz podworski z 1842 r.

Kapliczka św. Jana Nepomucena w Zwiartowie

Krzyż w Zwiartowie

Tradycyjna majówka

Publikację wydano na zlecenie Koła Gospodyń Wiejskich Dzierążnia

Dzierążnia 50, 22-610 Krynice

Gmina Krynice

Krynice 1

tel. 84 663 02 55

e-mail: ugkrynice@krynice.com

www.krynice.pl

Tekst: Beata Gałan-Smól

Korekta: Iwona Pieczykolan

Fotografie: Jerzy Cabaj, Ewelina Kuśmierczuk (EK), Beata Gałan-Smól (BG-S), Emilia Gorzkowska (EG)

W publikacji wykorzystano zdjęcia archiwalne ze zbiorów:

Archiwum Państwowego w Zamościu (AZ) **ARCHIWA
PAŃSTWOWE**
ARCHIWUM PAŃSTWOWE W ZAMOŚCIEL

Muzeum Regionalnego im. J. Petera w Tomaszowie Lubelskim (MRT), Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Lublinie Delegatura w Zamościu (WUOZ DZ), Muzeum Zamojskiego w Zamościu (MZ), Gminnego Ośrodka Kultury w Krynicach, Ochotniczej Straży Pożarnej Zwiartów (OSP), Niepublicznej Szkoły Podstawowej w Zwiartowie (SP), Ewy Bellert-Michalik (EB-M), Aliny Książ (AK), Anety Szpindy (AS), Marii Sachajko (MS), Gminnego Ośrodka Kultury (GOK), Piotra Łozy (PŁ).

Wydawca:

Wydawnictwo Fotpress Jerzy Cabaj w Zamościu

e-mail: fotpress@gamil.com

www.fotpress.pl

Zamość 2022

ISBN: 978-83-65111-39-5

ISBN: 978-83-65111-39-5

WYDAWNICTWO
FOTPRESS